

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia 18 (2020)

ISSN 2081-1861

DOI 10.24917/20811861.18.31

Jacek Ladorucki

Uniwersytet Łódzki

ORCID 0000-0001-6970-7619

Pasja i dyskurs (Grzegorz Nieć, *Wtórny rynek książki w Polsce. Instytucje, asortyment, uczestnicy*, Kraków: Księgarnia Akademicka 2016, 416 ss., ISBN 978-83-7638-663-8)

Monografia Grzegorza Niecia dotyczy antykwarycznego handlu publikacjami w Polsce w pierwszym i drugim dziesięcioleciu XXI wieku. Pośrednio także jest publikacją o ruchu bibliofilskim, który w dużym stopniu służy szeroko rozumianej *book industry*, tak w Polsce, jak i na świecie. Autor precyzuje, iż „asortyment antykwaryczny dzieli się przede wszystkim na dwie zasadnicze kategorie: materiały publikowane, a więc występujące pierwotnie w wielu egzemplarzach, oraz niepublikowane – z reguły od momentu powstania unikatowe”¹.

Pod względem formalnym opracowanie nie budzi zastrzeżeń w zakresie adekwatności sformułowań tematu i treści. Idąc dalej, trzeba podkreślić, iż monografia została napisana ze znanstwem tematu i pasją, które dały Autorowi szczególne predyspozycje do przygotowania ciekawej publikacji. Autor nie ukrywa zresztą swych zamiarów bibliofilskich, które o tyle są istotne, iż autentyczna znajomość obrotów i wartości wolumenu handlowego książki antykwarycznej stanowi Jego atut. Właśnie to bibliofilskie wycucie umożliwiło Nieciowi elastyczność w doborze metod badawczych, a jeszcze bardziej w zakresie technik zbierania materiałów. Podróże, rozmowy, nieposkromione oddawanie się przyjemności podziwiania ciasnych emporiów, degustacja bukietu zapachów kolejnych antykwarni, usprawiedliwiona cielesna bliskość badacza i eksponatów – tym przecież żyje każdy bibliofil na co dzień. Nieć idzie jednak dalej: zna i rozumie środowisko, ale pisze jak analityk, który podjął się próby opisanego zjawiska kulturowego i procesu społeczno-ekonomicznego.

To istotne, bowiem niejednokrotnie czytając prace z kręgu bibliologii, można odnieść wrażenie, iż ta subdyscyplina lubuje się w tematach historycznych, a przez to „zamkniętych” i pozbawionych ryzyka konfrontacji z rzeczywistością. Recenzowana tu książka stanowi najobszerniejsze i jedyne źródło wiedzy na temat wtórnego handlu książką w Polsce, jak do tej pory, i w tym sensie może służyć badaniom podstawowym. Przyczynia się niewątpliwie do powstania nowej wiedzy, między innymi o bibliofilstwie, oczyszczonym jednak ze swoistego „akcentu”, dykteryjek i pamiętnikarstwa².

1 G. Nieć, *Wtórny rynek książki w Polsce. Instytucje, asortyment, uczestnicy*, Kraków 2016, s. 258.

2 Chodzi głównie o współczesne prace o charakterze wspomnieniowym, takie jak: G. Matuszak, *Obrachunki kolekcjonersko-bibliofilskie*, Łódź 2017; Tenże, *Różne oblicza biblio-*

Wybiegając nieco w przyszłość, sędzę, iż praca Niecia z czasem będzie nabierać wartości jako świadectwo i stanowić źródło dla przyszłych badaczy zjawisk kultury. Główny przedmiot opisu – rynek antykwaryczny – przedstawiono w sposób systematyczny i przemyślany, w zakresie sygnalizowanym w uwagach wstępnych.

Opracowanie nie rodzi pytań o kompletność źródłową publikacji, bowiem Autor posługuje się przykładami reprezentatywnymi i dominującymi w branży antykwarskiej. Można powiedzieć, że Nieć wskazał kierunki i styl badania wtórnego rynku książki oraz umożliwił przyszłym badaczom kontynuację zagadnień w oparciu o poszerzony zasięg chronologiczny, a może i zmodyfikowany nieco zakres, jeśli produkty masowej kultury ulegać będą przeobrażeniom. Struktura tekstu i jego objętość nie budzą zastrzeżeń. Materiał ilustracyjny ma głównie charakter poglądowy, niekiedy oszczędza niepotrzebnych relacji i, co ważne, zachowuje dobrą proporcję w stosunku do tekstu pisanego.

Pierwsze rozdziały poświęcono zagadnieniom terminologicznym i historycznym oraz przedmiotowym tradycjom badawczym. Rozdział III stanowi merytoryczne otwarcie pracy, w którym przedstawiono konteksty i uwarunkowania działalności współczesnego rynku antykwarycznego. Na uwagę zasługują wskazane determinanty ekonomiczne, edukacyjne, technologiczne i prawne, ale oprócz nich Autor podkreśla wagę czynników związanych ze zmianą stylu życia, demokratyzacją kultury (ze wszystkimi tego konsekwencjami) oraz rozwojem mediów. Szkoda, że czynniki te nie zyskały wyrazistszego statusu interpretacyjnego, bowiem ich odrębne potraktowanie mogłoby wzbogacić monografię.

W rozdziałach od IV do VII przedstawiono segmenty struktury organizacyjnej wtórnego rynku książki w Polsce (antykwariaty stacjonarne, ruchome, internetowe) oraz wskazano na typy relacji pomiędzy segmentami. Autor zauważa, iż rozmieszczenie terytorialne placówek handlu książką używaną wynika często z uwarunkowań lokalnych – „wpływa na nie także polityka kulturalna gmin (gospodarka lokalami, wysokość czynszów, podatki”³.

W najobszerniejszym rozdziale (VI) omówiono dokładnie to, co stanowi jądro tematu, czyli asortyment. Autor pisze:

z formalnego punktu widzenia dzieli się go na poszczególne rodzaje artykułów: książkowe (książki, broszury, skrypty, albumy), wydawnictwa artystyczno-graficzne (reprodukcje, fotografie itp.), wydawnictwa kartograficzne (mapy, atlasy, globusy i in.), wydawnictwa muzyczne i multimedialne (nuty, płyty i inne nośniki z muzyką i filmem), gry i programy komputerowe, czasopisma oraz uzupełniające (głównie artykuły piśmiennicze, szkolne, gry i zabawki). Ta ostania grupa artykułów coraz bardziej się powiększa, czemu sprzyja m.in. pojawienie się na rynku produktów rozszerzonych, czyli towarzyszących książkom w danej chwili szczególnie popularnym (zwłaszcza literaturze dla dzieci i młodzieży oraz fantasy). Do produktów rozszerzonych można zaliczyć: ekranizacje i ich ścieżki

filstwa, Łódź 2014; Tenże, *Mozaika bibliofilska*, Łódź 2007; L. Rosadziński, *Poszukiwacz czyli Niezwykli ludzie i stare książki*, Poznań 2014. Z dawniejszych prac, które zyskały z upływem czasu wymienić można: M. Opałek, *Ze wspomnień bibliofila*, Wrocław 1960; Z. Arct, *Gawędy o księgarzach*, Wrocław 1972; J. Michalski, *55 lat wśród książek*, redaktor tomu J. Trzynadłowski, Wrocław 1976.

3 G. Nieć, *Wtórny rynek...*, s. 12.

dźwiękowe (płyty DVD i CD), gry komputerowe, plakaty, a także rozmaite gadżety (zabawki, maskotki, naczynia, słodycze, elementy garderoby itp.)⁴.

Szerokie potraktowanie zagadnienia dało także wgląd w czynniki podaży i popytu, dominujące formy sprzedaży, ale również w mechanizmy kształtowania się cen i marż. To istotne, bowiem monografia Niecia powinna być odczytywana poprzez paradygmat nauk społecznych jako praca prezentująca strukturę i funkcję zachowań kulturowych w określonych ramach czasowych. Ujęcie problemowe zagadnień komercyjnego obrotu dobrami kultury, w którym najważniejsze zagadnienia są bogato komentowane i egzemplifikowane, stanowi niewątpliwy atut opracowania.

Jako całość praca Grzegorza Niecia jest propozycją atrakcyjną lekturowo, opartą na głębokiej znajomości tematu, świadomości metodologicznej oraz rzetelnym doborze materiałów poglądowych. W sensie edytorskim, warto zauważyć, powstała książka kontaminacyjna, z której można czerpać przyjemność czytania i pożytecznego oglądania materiałów ilustracyjnych. Praca przyczynia się do szerokiej dyskursywizacji problematyki wtórnego obiegu dóbr kultury i ruchu bibliofilskiego, a to niewątpliwie stanowi o lekturowym *flow*, nieczęstym przecież w odbiorze prac naukowych skupionych wokół książki.

Opracowanie Niecia oferuje również przegląd i systematyzację wielojęzycznej literatury, która zebrana w różnych fragmentach pracy, daje pogląd na stan rozwoju piśmiennictwa dotyczącego omawianego tematu i tendencje metodologiczne. Recenzowana monografia daje ponadto możliwość zrekonstruowania uniwersum publikacji (niekoniecznie naukowych) wydawanych, czytanych i dyskutowanych w niszowych kręgach czytelniczych. W odwołaniach bibliograficznych Autora widać zrozumienie dla konieczności dywersyfikowania źródeł potrzebnych do trafnego diagnozowania zjawisk społecznych. Tradycja naukowa zawsze stanowić będzie jednoznaczny drogowskaz, ale felieton, ulotka, ogłoszenie prasowe lub katalog aukcyjny to również ważne instrumenty badania kultury. To one właśnie stanowią *background* omawianej publikacji, w której Autor – świadomie lub nie – ukazał perspektywę szerokiego rozumienia kategorii naukowej, użytkowości i reprezentatywności dokumentów życia społecznego w badaniach nad kulturą książki.

Właściwy kontekst dla zainteresowań badawczych Niecia mogą stanowić publikacje Janusza Dunina – jednego z najlepiej rozpoznawanych badaczy wśród kolekcjonerów. Dunin pisał, iż:

istotą ruchu bibliofilskiego jest nie tylko gromadzenie druków, ale zdobywanie o nich informacji i komunikowanie się zbieraczy, znawców, producentów i uczestników rynku książki. Druk jako materiał „poinformowany” niesie jak każdy twór ręki ludzkiej informacje o papierze, technikach druku, jego zdobnictwie, rodzajach opraw itp. Zawiera jednak jeszcze jeden najistotniejszy składnik, tzn. zakodowany pismem tekst, zbiór informacji, które stając się rzeczą mogą trwać w czasie i przenosić się w przestrzeni, dlatego wśród innych hobbistycznych ruchów kolekcjonerskich gromadzenie książek cieszy się szczególnym prestiżem⁵.

4 Tamże, s. 257.

5 J. Ladorucki, *Pozostawałem w kręgu książki... Rozmowy z profesorem Januszem Duninem o bibliologii, medioznawstwie i zwyczajnym życiu*, Łódź 2007, s. 60–61.

Podobny rodzaj syntezy widoczny jest u Niecia, który rozumie doskonale teorię i praktykę komunikacji społecznej za pomocą słowa pisanego i przekazów ikonicznych. Komentując pracę Niecia, warto podkreślić, iż służy ona zbliżaniu płaszczyzn badawczych w obrębie szeroko rozumianej humanistyki, a może nawet i postbibliologii, bowiem krąg zagadnień społecznych związanych z komunikacją literacką poprzez książkę jest wciąż badawczo atrakcyjny.

Krąg potencjalnych odbiorców publikacji stanowią bibliolodzy, historycy, badacze kultury i pasjonaci-kolekcjonerzy, dla których praca jest swoistym przewodnikiem po świecie produktów kultury, których życie może być powtórzone *pro captu lectoris...*